

**A KvVM TERMÉSZETVÉDELMI HIVATALÁNAK
TANULMÁNYKÖTETEI 8.**

**A HAZAI
ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁS
CÉLJA, STRATÉGIÁJA
ÉS MÓDSZEREI**

SZERKESZTETTE:
HORVÁTH FERENC ÉS PROF. DR. BORHIDI ATTILA

TÉMAVEZETŐ:
DR. TEMESI GÉZA

TermészetBÚVÁR Alapítvány Kiadó
Budapest, 2002

Ábrák

1. ÁBRA.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOK KIJELÖLÉSÉVEL KAPCSOLATOS FELADATOK SZERVEZETI KERETEI	44
2. ÁBRA.	AZ ERDŐREZERVÁTUMOK FENNTARTÁSÁVAL, MEGŐRZÉSÉVEL KAPCSOLATOS FELADATOK SZERVEZETI KERETEI	49
3. ÁBRA.	AZ ERDŐREZERVÁTUM-KUTATÁS SZERVEZETI KERETEI	51
4. ÁBRA.	ÖSSZESÍTETT KOROSZTÁLYELOSZLÁS AZ ERDŐREZERVÁTUMOK MAGTERÜLETÉN ÉS VÉDŐZÓNÁJÁBAN AZ ŐSHONOS FAJAJOKRA ÖSSZESÍTETT ORSZÁGOS KOROSZTÁLYELOSZLÁSSAL ÖSSZEHASONLÍTVA	68
5. ÁBRA.	A KOCSÁNYTALAN TÖLGY(EK) (KTT) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	73
6. ÁBRA.	A KOCSÁNYOS TÖLGY (KST) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	74
7. ÁBRA.	A CSERTÖLGY (CS) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	75
8. ÁBRA.	A BÜKK (B) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	76
9. ÁBRA.	A GYERTYÁN (GY) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	77
10. ÁBRA.	A MÉZGÁS ÉGER (MÉ) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	78
11. ÁBRA.	A KŐRISEK (MK, MAK, VK) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	79
12. ÁBRA.	A JUHAROK (HJ, KJ, MJ) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	80
13. ÁBRA.	A HÁRSÁK (KH, NH, EH) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	81
14. ÁBRA.	A SZILEK (HSZ, MSZ, VSZ) KOROSZTÁLYMEGOSZLÁSA	82
15. ÁBRA.	ERDŐFEJLŐDÉSI CIKLUSOK, ILLETVE SZAKÁSZOK A HAZAI MONTÁN BÜKKÖSKBEN	131
16. ÁBRA.	A KÉKES ERDŐREZERVÁTUM ÁLLABTÉRKÉPE 1993-BAN	142
17. ÁBRA.	BITTERLICH-FÉLE SZÖG SZÁMLÁLÓ PRÓBA MINTAVÉTELI HELYEI A KÉKES ERDŐREZERVÁTUM MAGTERÜLETÉN	142
18. ÁBRA.	A KÉKES ERDŐREZERVÁTUM ERDŐFEJLŐDÉSI SZAKASZAINAK TÉRKÉPE	144
19. ÁBRA.	FAEGYEDENKÉNTI TÖRZSÁTMÉRŐ-NÖVEKEDÉS 1810 ÉS 1995 KÖZÖTT; TIZENEGY BÜKKFA TÖRZSELEMZÉSÉNEK EREDMÉNYE A KÉKES ERDŐREZERVÁTUMBÓL	150

BEVEZETÉS

HORVÁTH FERENC ÉS BORHIDI ATTILA

GAIA varázslatosan szép és életteli zöld ruhája ma már távolról nézve sem olyan gazdag és élő, mint valaha volt. Közelebről szemügyre véve pedig azonnal meglátszik, milyen is valójában: rettentően szakadozott és elnyűtt! Mi használtuk el, éljük fel, alakítjuk át és tesszük tönkre még ma is, annak ellenére, hogy felismertük már a baljós összefüggéseket és a feloldhatatlan ellentmondásokat az emberiség népesedési prognózisa, a gazdag társadalmak pazarlása, a globális fogyasztói igények gerjesztése, a harmadik világ népeinek nyomorúsága, a Föld véges erőforrásainak előre látható kimerülése, a Bioszféra rohamos tönkretétele és az ökológiai rendszerekben egyre inkább megmutatkozó működési zavarok között.

Hosszú távú, ökológiai szempontból is fenntartható fejlődésben reménykedünk, miközben a globális természetpusztítással és környezet-szennyezéssel járó klímaváltozás szellemét már kiszabadítottuk GAIA eddig oly jól működő – de eléggé meg nem ismert – ellenőrzése alól.

Gyors társadalmi, gazdasági és környezeti változások közepette élünk, de az egyre inkább „testet öltő” globális ökológiai változások jelentőségét és fenyegetését csak mostanában kezdjük megsejteni. A változások korát éljük, a mindennapjainkra és otthonainkra is egyre inkább visszaható ökológiai változások korát.

Katasztrófákat kell-e megélnünk, vagy csak fokozatos környezeti „átrendeződéseket”? Milyen mértékben voltunk, mennyire vagyunk okozói a várható változásoknak? Milyen mértékben leszünk majd szenvedő alanyai e változásoknak?

Nem tudjuk!

Mi a nagyobb baj? Ha az aszályos évek sorozata általánossá válik, vagy ha csatornában és gátak között vezetjük el a tájat így már alig éltető vizet? Ha a még ma is számottevő biológiai, ökológiai értékkel bíró természetközeli erdő-ökoszisztémáinkat hagyjuk tovább romlani, miközben erdőnek hívott akáctelepítésekkel, nyárfaültetvényekkel növeljük „erdőterületeinket”?

Hogyan lehetünk megelőzői vagy helyrehozói e súlyos ökológiai gondoknak, miközben *nem ismerjük eléggé*: hogyan is működik, működne hosszú távon egy természetes ökológiai rendszer, például egy erdő? Egy középhegységi bükkös, egy üde, vagy egy szárazabb tölgyes, egy keményfaliget a síkság folyóinak teraszain, egy puhafaliget az ártéren;

a környezeti feltételekhez érzékenyen és változatosan alkalmazkodó erdőtakaró egy vízgyűjtőben, egy sokszínű és egyedi vonásokkal bíró tájban?

Az erdőrezervátum-program megteremtette azt a helyzetet, azt a védelmet, amelynek keretében – az erdőrezervátumok hálózatában – az erdő természetes folyamatai és dinamikája, az erdő igazi élete *hosszú távon érvényre juthat és tanulmányozhatóvá válik*.

Meggyőződésünk, hogy szükség van – és egyre inkább szükség lesz – az erdőrezervátumokban megfigyelhető természeti folyamatok mély ismeretére építő, sokoldalú erdőökológiai tudásra. Az idők során csak fokozódni fog ez az érték, amit a mindörökre zavartalanul hagyott erdők egyedülálló biológiai és ökológiai gazdagsága jelent, és az a hosszú távon hatványozódó haszon, amelyet az erdőrezervátumokban kibontakozó természeti folyamatok és vitális öngyógyító erők megismerése, a rezervátumokhoz kapcsolható természetközeli erdőművelési kísérletek eredményei, végső soron egy sürgetően új szemléletű, nemzetközi kapcsolódású erdődinamikai és erdőökológiai kutatóműhely és folyamatosan növekvő tudásbázis biztosít. Nem csupán az erdőgazdálkodás és a természetvédelem továbbfejlődése érdekében, hanem a Magyarországot is fenyegető ökológiai csapdák elkerülése, vagy az azokból való kimenekülés útjainak időben való megtalálása érdekében, amelyhez a társadalom, az erdőgazdálkodás és a természetvédelem közös erőfeszítésére egyaránt nagy szükség van.

Az erdőrezervátum-program 2001-ben fontos mérföldkövéhez érkezett azzal, hogy főbb vonalaiban lezárult az országos erdőrezervátum-hálózat kijelölésének és a területek törvényes védelem alá helyezésének korszaka. A kijelölés – 63 terület előterjesztésével – valóban lezárult, a védelem alá helyezés azonban még nem, hiszen a mai napig csak 49 területet nyilvánítottak rendelet által is erdőrezervátummá. A következő mérföldkő – reményeink szerint – ez a módszertani kézikönyv lesz, amely az erdőrezervátum-kutatások felgyorsulásának kezdetét fogja jelezni.

A könyvet az erdőrezervátum-kutatás alapvető céljainak, fogalmainak, európai és hazai „közegének”, hosszú távú hazai stratégiájának és – eddigi tapasztalataink és megítélésünk szerint leginkább megvalósítható – módszertanának leírása és megismertetése céljából adjuk közre. Az első fejezet mindannyiunk részéről közösen elfogadott szakmai értelmezését adja az „erdőrezervátum” fogalmának. A következő fejezet mutatja be azt az európai kutatási együttműködést és hálózatot, amelyhez Magyarország erdőrezervátum-hálózata és kutatása is egyre több szálon kapcsolódik. A harmadik fejezet írja le részletesen az erdőrezervátum program szervezetének és működésének hazai kereteit. Majd egy külön fejezet foglalkozik az erdőrezervátum-hálózat területi, erdő-

társulás-csoportok, korosztály-viszonyok és fajösszetétel szerinti statisztikáinak áttekintésével és értelmezésével. Egy kisebb fejezetet szenteltünk az erdőrezervátum-kutatás legfontosabb általános célkitűzéseinek áttekintésére, hogy azután a hatodik fejezetben rátérhessünk a módszertan részleteire. A hatodik fejezet alfejezetei önmagukban is jelentős résztémákat tárgyalnak, mint: kutatási stratégia, a történeti adatok felkutatása, eseményfigyelés az erdőrezervátumokban, faállomány-szerkezeti és fatermési vizsgálatok, termőhelyi vizsgálatok, növényzetvizsgálati módszerek, mikológiai vizsgálatok, zoológiai módszerek bemutatása és mindezek egységes koncepcióba és rendszerbe való foglalása. A hetedik fejezet az erdőrezervátum-kutatás egyik sarkalatos pontjának számító informatika alapvető kérdéseit tárgyalja. A függelékben alapvető dokumentumok legfontosabb szövegrészeiből készítettünk egy összeállítást, amely segíti az Olvasó közvetlen és tárgyilagos tájékozódását.

Vácrátót, 2002. április 16.